

DI SẢN VĂN HÓA BIỂN VIỆT NAM TỪ CÁC CON TÀU ĐẮM

TS NGUYỄN VĂN CƯỜNG

Giám đốc Bảo tàng Lịch sử quốc gia

Sơ đồ vị trí khai quật các con tàu đắm

Việt Nam là quốc gia biển nằm trên bán đảo Đông Dương, có đường bờ biển dài hơn 3.000 km với nhiều đảo và quần đảo lớn nhỏ... có vị trí đặc biệt quan trọng trong giao thương, giao lưu kinh tế - văn hóa. Trải qua hàng nghìn năm lịch sử, từ quá trình lao động sáng tạo hướng biển, các thế hệ người Việt Nam đã tạo nên một kho tàng di sản văn hóa biển đa dạng với nhiều loại hình văn hóa vật thể và phi vật thể, những lễ hội, tập tục, tín ngưỡng, hệ thống thương cảng cổ, đô thị cổ, công trình tín ngưỡng cổ, giao lưu văn hóa và thương mại, truyền thống chống ngoại xâm...

Nghành khảo cổ học dưới nước ở Việt Nam bắt đầu vào năm 1990, sau sự kiện khai quật di tích tàu cổ Hòn Cau thế kỷ XVII ở vùng biển gần kề đảo Hòn Cau, Bà Rịa - Vũng Tàu. Đến nay, Bảo tàng Lịch sử quốc gia đã trực tiếp khai quật, phối hợp khai quật 7 con tàu đắm và thu thập được hàng trăm nghìn hiện vật quý.

Những thành quả đáng chú ý trong khai quật các con tàu đắm ở Việt Nam là tàu cổ Châu Tân thế kỷ VIII-IX, 5 tàu cổ ở quần đảo Phú Quốc thế kỷ XII-XV, tàu cổ Bình Châu thế kỷ XIII-XIV, tàu cổ Quảng Ngãi và Hà Ra thế kỷ XIII-XIV, tàu cổ Cù Lao Chàm thế kỷ XV, tàu cổ Hòn Dầm thế kỷ XV, tàu cổ Bình Thuận thế kỷ XVI-XVII, tàu cổ Hòn Cau và tàu cổ Cà Mau I thế kỷ XVII... Ngoài ra còn khai quật được nhiều hiện vật trên tàu Cà Mau II chở đồ gốm sứ của Trung Quốc thế kỷ XIV, tàu cổ Vũng Tàu chở đồ gốm sứ De Pole từ Paris - Pháp thế kỷ XIX-XX. Những con tàu cổ này phần lớn là các thương thuyền trên hành trình giữa châu Á và châu Âu trong giai đoạn từ thế kỷ VIII đến đầu thế

TS Nguyễn Văn Cường, Giám đốc Bảo tàng Lịch sử quốc gia phát biểu khai mạc Trưng bày "Đồ gốm sứ phát hiện ở vùng biển Việt Nam" tại Hàn Quốc

Đồ sứ men trắng vẽ lam và vẽ nhiều màu khai quật từ tàu cổ Hòn Cau, thế kỷ XVII

kỷ XX. Các nhà khảo cổ đã phát hiện được đồ gốm sứ và hàng hóa có xuất xứ từ Việt Nam, Trung Quốc, Thái Lan, Pháp; các đồ dùng sinh hoạt trên thuyền; tiền tệ Ả Rập; đồ thủy tinh... Từ những mẫu vật khai quật được, chúng ta có thể thấy Việt Nam giữ vị trí quan trọng ở châu Á trong thời kỳ hoàng kim của con đường tơ lụa trên biển.

Bảo tàng Lịch sử quốc gia là cơ quan đang lưu giữ, bảo quản khá nhiều tư liệu, hiện vật quý có liên quan đến di sản văn hóa biển qua các cuộc khai quật tàu đắm trên lãnh hải Việt Nam. Đây cũng là một trong những đơn vị tham gia sớm nhất vào các chương trình nghiên cứu trên các đảo và di tích ven biển, thương cảng cổ (phối hợp với Viện Nghiên cứu Di sản biển quốc gia Hàn Quốc) cũng như tham gia vào những cuộc khai quật tàu đắm tại Biển Đông.

Việc giới thiệu những sưu tập hiện vật quý hiếm này đến với công chúng trong nước và bạn bè quốc

tế đã được Bảo tàng đặc biệt quan tâm. Ngoài trưng bày cố định trong bảo tàng, có thể kể đến các cuộc trưng bày và xuất bản về di sản văn hóa biển Việt Nam ở trong nước và nước ngoài như: Sách "Gốm sứ trong 5 con tàu cổ ở vùng biển Việt Nam"; "Kho báu từ "Con đường tơ lụa trên biển" - Đồ gốm sứ khai quật từ những con tàu đắm dưới đáy biển Việt Nam" phối hợp với Trung Quốc; "Đồ gốm sứ phát hiện ở vùng biển Việt Nam" phối hợp với Viện Nghiên cứu Di sản văn hóa biển Hàn Quốc... Các cuộc trưng bày lớn như "Di sản văn hóa biển Việt Nam" tại Bảo tàng Lịch sử quốc gia năm 2012, "Đồ gốm sứ phát hiện ở vùng biển Việt Nam" tại Hàn Quốc năm 2017...

Trưng bày chuyên đề đặc biệt "Đồ gốm sứ phát hiện ở vùng biển Việt Nam" là sự kiện quan trọng, có ý nghĩa về thành tựu của sự hợp tác hiệu quả giữa Bảo tàng Lịch sử quốc gia và Viện Nghiên cứu Di sản văn hóa biển quốc gia Hàn Quốc.

Các đoàn công tác của hai cơ quan cũng đã tổ chức nhiều chuyến khảo sát, nghiên cứu tại hiện trường về những thương cảng cổ, làng nghề truyền thống và chuẩn bị cho hướng hợp tác khai quật khảo cổ học trong tương lai.

Trưng bày đã lựa chọn 309 hiện vật tiêu biểu, đặc sắc nhất trong sưu tập hiện vật khai quật từ 5 con tàu đắm trong vùng biển Việt Nam đang lưu giữ tại Bảo tàng Lịch sử quốc gia, được thể hiện theo sưu tập của từng con tàu và loại hình hiện vật. Đây cũng là dịp để Việt Nam - Hàn Quốc trao đổi, học hỏi kinh nghiệm, xuất bản ấn phẩm, đào tạo chuyên gia trong lĩnh vực nghiên cứu, khai quật khảo cổ học dưới nước.

Bảo tàng Lịch sử quốc gia đã, đang khai quật và phối hợp khai quật 7 con tàu cổ như: Hòn Cau (Bà Rịa - Vũng Tàu), Hòn Dầm (Kiên Giang), Cù Lao Chàm (Quảng Nam), Cà Mau (Cà Mau), Bình Thuận (Bình Thuận), Bình Châu (Quảng Ngãi), Dung Quất (Quảng Ngãi). Kết quả nghiên cứu khai quật đã xác định quy mô kích thước, kỹ thuật làm nên những con tàu này và đây là những con tàu chở hàng hoá gốm sứ của Trung Quốc, Nhật Bản, Thái Lan... Đặc biệt trong cuộc khai quật tàu cổ Cù Lao Chàm đã thu được một số lượng lớn đồ gốm Việt Nam có nguồn gốc từ Chu Đậu (Hải Dương) và Thăng Long (Hà Nội), phần nào cho thấy vị trí, vai trò của Việt Nam trong lịch sử giao thương quốc tế thời Cổ - Trung đại, trong đó mặt hàng xuất khẩu quan trọng của Việt Nam là đồ gốm.

Có thể thấy, việc khai quật những di tích tàu đắm cổ và di tích trong lòng biển được tìm thấy ở vùng biển Việt Nam chứng minh đã từng có sự phát triển rực rỡ trong giao lưu văn hóa, thương mại đường biển. Nghiên cứu, khai quật những con tàu cổ đem lại cho Bảo tàng những tài liệu, hiện vật quý giá, phát triển ngành khảo cổ học dưới nước của Việt Nam. Biển Việt Nam hiện còn lưu giữ trong lòng những di sản văn hóa và những "bí ẩn" lịch sử, chờ đợi sự hợp tác sâu rộng hơn nữa của các cơ quan, tổ chức trong những năm tới. ❖